

Прийняття слідчим суддею рішення про відвід тягне за собою наслідки, які визначені у ст. 83 КПК: у разі задоволення відводу слідчого, прокурора у кримінальному провадженні повинні бути невідкладно призначені відповідно інший слідчий – керівником органу досудового розслідування або інший прокурор – керівником органу прокуратури; у разі задоволення відводу експерта, спеціаліста або перекладача до кримінального провадження повинні бути залучені інші учасники у строк, визначений слідчий суддею; у разі задоволення відводу захисника, представника слідчий суддя повинен роз'яснити підозрюваному, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу його право запросити іншого захисника, представника та надає йому для цього не менше двадцяти чотирьох годин. Якщо підозрюваний у кримінальному провадженні, коли залучення захисника є обов'язковим, протягом цього часу не запросить іншого захисника, слідчий, прокурор, слідчий суддя самостійно залучають захисника в порядку, передбаченому ст. 49 КПК.

Деякі науковці не погоджуються з тим, що усі відводи під час досудового розслідування розглядає слідчий суддя. Так, наприклад, Г. В. Денісова пропонує визначити у ст. 81 КПК, що заява про самовідвід, відвід прокурора на стадії досудового розслідування має бути передана ним протягом 24 годин із своїми поясненнями вищестоящому прокурору, який повинен вирішити її протягом 72 годин. Рішення про відвід прокурора у вигляді мотивованої постанови оголошується учасникам процесу. Вищестоящий прокурор при задоволенні заяви про самовідвід, відвід заміняє його іншим прокурором.

Отже, пропонується повернутися до процедури, що була встановлена ст. 58 КПК 1960 р., відповідно до якої питання про відвід прокурора на досудовому слідстві вирішував вищестоящий прокурор. Вважаємо, що слід залишити існуючий порядок прийняття слідчим суддею рішення про відвід прокурора. При цьому доцільно розширити його повноваження. Слушною є пропозиція О. В. Ануфрієвої про наділення слідчого судді повноваженням щодо усунення прокурора з провадження з власної ініціативи у випадках ігнорування ним обов'язку заявити самовідвід, за наявності очевидних підстав для цього.

Регламентация зазначеного у ч. 3 ст. 81 КПК порядку вирішення питання про відвід є достатньою, коли учасник кримінального провадження заявляє відвід прокурору, слідчому, захиснику, представнику, експерту, спеціалісту, перекладачу, наприклад, при розгляді слідчим суддею клопотання про застосування запобіжного заходу, скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора.

Уявляється, що цей порядок потребує додаткового регулювання. Заява про відвід може бути подана учасником кримінального провадження під час досудового розслідування не у зв'язку зі здійсненням слідчим суддею таких контрольних повноважень. Тому ст. 81 КПК слід доповнити нормою, яка б визначала процедуру розгляду та вирішення ним цієї заяви.

Маринів В. І.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Актуальність обраної теми зумовлена важливим значенням принципу забезпечення права на оскарження судових рішень, який має важливе значення в усіх видах судових

процедур. Разом з тим, окрему увагу необхідно приділити питанням його реалізації у кримінальному провадженні з огляду на взаємозв'язок з іншими засадами, а також численними проблемами, які виникають у процесі його практичної реалізації в площині кримінального процесу.

Право на оскарження судових рішень належить до засад кримінального провадження (поняття «принципи» ми вживаємо у значенні, рівнозначному терміну «засада»), закріплених на конституційному рівні. Так, згідно із п. 8 ч. 1 ст. 129 Основного Закону, однією із основних засад судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом. При цьому слід зауважити, що вказані конституційні положення можуть зазнати певних коригувань у випадку схвалення проекту змін до Конституції України в частині правосуддя. У проекті змін передбачається збереження вказаної засади у Конституції України, проте у дещо іншому формулюванні – як забезпечення оскарження судового рішення у випадках і в порядку, визначених законом. З фактичної точки зору запропонована редакція даної норми не змінює даної засади по суті, а з формального боку – вона є більш загальною, ніж попередня, і в повній мірі відповідає міжнародним стандартам оскарження рішення суду, які можуть і не передбачати поділу судових інстанцій на апеляційну та касаційну, проте гарантують право особи на перегляд її справи вищим судом (п. 5 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права).

Загалом, закріплення на конституційному рівні забезпечення права на оскарження судового рішення свідчить про основоположний характер даної засади судочинства, її значення для утвердження в Україні справедливого суду відповідно до стандартів демократичної правової держави.

Принцип забезпечення права на оскарження судового рішення полягає у тому, що кожному гарантується право на перегляд рішення суду, що стосується його прав, свобод чи інтересів, судом вищого рівня в порядку, передбаченому процесуальним законодавством, з метою забезпечення виправлення вищестоящим судом помилок, допущених судом попередньої інстанції, гарантування прав і законних інтересів учасників процесу, утвердження законності і справедливості судочинства. Він безпосередньо пов'язаний із забезпеченням права особи на судовий захист і конкретизує його. Даний принцип є міжгалузевим, оскільки реалізується в усіх видах судочинства (крім конституційного), відповідно, його зміст стосовно кожного із видів судочинства визначений у ст. 24 КПК України, ст. 13 ЦПК України, ст. 13 КАС України.

Разом з тим, особливе значення реалізація даної засади набуває у сфері кримінального провадження, у якому вона формулюється як засада забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Стаття 24 КПК України, присвячена даній засаді, формулює її таким чином, що кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності слідчого судді, суду, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому КПК України. Слід зазначити, право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому КПК України, гарантується незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді. Отже, КПК України передбачає більш широкий обсяг дії даної засади, тобто її поширення не лише на випадки оскарження рішень суду, а й процесуальних рішень, дій чи бездіяльності слідчого судді, прокурора, слідчого.

При цьому право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності слідчого судді, суду, прокурора, слідчого виступає основною гарантією захисту прав особи від порушення з боку вказаних суб'єктів, а також виправлення допущених ними помилок під

час реалізації своїх процесуальних повноважень. Тому дотримання вимог даної засади має значення не лише в аспекті забезпечення приватних прав та інтересів учасників кримінального процесу, а й публічних потреб, які вимагають належного виконання обов'язків органами, що здійснюють кримінальне провадження.

Процесуальний порядок реалізації такого аспекту даної засади кримінального провадження, як право на перегляд вироку, ухвали суду судом вищого рівня, закріплений у Главах 31–34 КПК України, які регламентують провадження у суді апеляційної, касаційної інстанції, Верховному Суді України, а також за нововиявленими обставинами. Кожне з цих проваджень потребує самостійного теоретичного дослідження і характеризується значною кількістю проблем, пов'язаних із тлумаченням і правильним застосуванням на практиці відповідних норм кримінального процесуального законодавства. В межах даного дослідження зосередимо увагу на окремій проблемі, яка є досить показовою з точки зору необхідності належного підходу законодавця до регламентації правових норм, що регулюють апеляційне провадження.

Як приклад, до неоднозначного розуміння та застосування судами апеляційної та касаційної інстанції призвело різне формулювання суб'єкта прийняття рішення про повернення апеляційної скарги. Так, у статтях 398–401 КПК України регламентуються дії судді-доповідача суду апеляційної інстанції при отриманні апеляційної скарги, в т. ч. і стосовно повернення апеляційної скарги. Проте у п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК України йдеться про те, що апеляційна скарга повертається, якщо апеляційна скарга подана після закінчення строку апеляційного оскарження і суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення. Проблеми у правильному розумінні цієї норми виникають у зв'язку із тим, що ч. 6 ст. 399 КПК України передбачає, що ухвала про повернення апеляційної скарги може бути оскаржена у касаційному порядку, зокрема, з підстав прийняття такого рішення неналежним складом суду. Тож тлумачити цю норму можна по-різному. З одного боку, поширювати на цю ситуацію загальний порядок прийняття рішення щодо апеляційної скарги, передбачений ст. 399 КПК України, тобто ототожнювати поняття «суд апеляційної інстанції» і «суддя-доповідач». З іншого боку, застосовувати буквально її тлумачення і під формулюванням «суд апеляційної інстанції» розуміти колегію суддів цього суду. В останньому випадку прийняття відповідного рішення суддею-доповідачем одноособово має бути визнане істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та скасоване судом касаційної інстанції як рішення, що ухвалене незаконним складом суду.

Позиція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ була викладена в Інформаційному листі «Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» № 10–1717/0/4–12 від 21.11.2012. Відповідно до п. 5 пп. 2 цього Листа, суддя-доповідач згідно з ч. 3 ст. 399 КПК України виносить ухвалу про повернення апеляційної скарги, якщо, зокрема, пропущено строк апеляційного оскарження, при цьому особа, яка подала апеляційну скаргу, не порушує питання про поновлення цього строку, або ж суддя-доповідач не знайшов підстав для поновлення строку.

Проте аналіз положень частин 4 та 9 ст. 31 КПК України дозволяє дійти висновку, що кримінальне провадження в апеляційному порядку здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох професійних суддів, крім випадків, коли воно здійснюється колегіально судом у складі п'яти професійних суддів, які мають стаж роботи на посаді судді не менше семи років (у випадках, передбачених ч. 9 ст. 31 КПК України, які мають виключ-

ний характер). З вищенаведеного можна зробити висновок, що кримінальне провадження в суді апеляційної інстанції завжди повинно здійснюватися колегіально.

Закріплення ст. 399 КПК України відповідних повноважень судді-доповідача, який приймає рішення одноособово, загалом не суперечать цьому правилу, оскільки, по-перше, є спеціальною нормою по відношенню до загальної, сформульованої у ст. 31 КПК України, а по-друге – стосуються перевірочних дій щодо встановлення можливості відкриття провадження в суді апеляційної інстанції. Тобто, до відкриття такого провадження, ці дії виключаються зі сфери застосування поняття «кримінальне провадження», для якого потрібен відповідний склад суду, передбачений у ст. 31 КПК України.

Разом з тим у випадках, коли особа порушує питання про поновлення строку апеляційного оскарження, суддя-доповідач не вправі приймати рішення з цього питання одноособово, оскільки це фактично є вирішенням спірного питання про поважність причин пропущення строку на апеляційне оскарження. Так як вказане питання виходить за межі загальної компетенції судді-доповідача, яка полягає у перевірці апеляційної скарги на відповідність вимогам ст. 396 КПК України, то вказівка у п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК України на «суд апеляційної інстанції» не є випадковою – вона передбачає саме розгляд і вирішення цього питання у відповідному складі суду, передбаченому ст. 31 КПК України, тобто колегіально. В цьому проявляються додаткові гарантії реалізації принципу забезпечення права особи на оскарження рішень суду в суді апеляційної інстанції, що повинен бути дотриманий навіть у тому випадку, коли особа з поважних причин пропустила строк на апеляційне оскарження.

Таким чином, принцип забезпечення права особи на оскарження судових рішень є однією із основних засад судового права, яка реалізується у кожному із видів судочинства в судах загальної юрисдикції із урахуванням особливостей кожного з відповідних видів провадження. Втілення зазначеної засади у сфері кримінального провадження має значну специфіку, що зумовлює поширення дії вказаного принципу не лише на рішення суду, а й на рішення, дії чи бездіяльність слідчого судді, прокурора і слідчого. Водночас у процесі реалізації даної засади виявляються численні проблеми, які потребують подальшого наукового дослідження і надання пропозицій щодо їх розв'язання.

Мельник О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, заступник прокурора Харківської області

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО УЧАСТІ ПРОКУРОРА У ПРОВАДЖЕННІ У СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю дослідження проблем участі прокурора у кримінальному провадженні в суді першої інстанції в аспекті новацій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України від 2012 р. (далі – КПК України).

Передусім, необхідно структурувати діяльність прокурора у судовому провадженні в суді першої інстанції. Так, згідно із п. 24 ч. 1 ст. 3 КПК кримінальне провадження в суді